DİJİTAL ÇAĞDA
ARŞİV YÖNETİMİ

Editör

Lale ÖZDEMİR ŞAHİN

NEU
PRESS

Yayınevi: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Publisher: NECMETTIN ERBAKAN UNIVERSITY PRESS (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
+90 332 221 0 575 www. neupress.org info@neupress.org
neupress.org **Sertifika No / Certificate Number:** 49846
pressneu **ROR ID:** https://ror.org/013s3zh21
Crossref Funder ID: 501100016981
Genel Yayın Yönetmeni / Executive Editor:
Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof. Dr. Fatih KALECİ, fkaleci@neupress.org
Telif ve Lisanslama Müdürü / Rights and Permission Manager:
Muammer KÖROĞLU, mkoroglu@neupress.org

Yayın No. / Publication Number: 476

Kitap Adı / Book Title: Dijital Çağda Arşiv Yönetimi

ISBN: 978-625-8684-06-3

E-ISBN: 978-625-8684-07-0

Editör / Editor
Doç. Dr. Lale ÖZDEMİR ŞAHİN

Tasarım/Design
Enes Malik YALÇIN, enesyalcin@neupress.org

Redaksiyon/Redaction
Torun BAYRAMLAR, torun@neupress.org

Baskı Sorumluları / Printing Officers
Muhammed Sami TEKİN, muhammedsami@neupress.org
Nurullah DEMİR, nurullah@neupress.org

Baskı/Printing
Necmettin Erbakan University Press (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
0332 221 0 575 - www. neupress. org

Sertifika No / Certificate No: 48888
Yayın Türü / Publication Type: Kitap-Akademik Yayımlar / Book-Academic Publications
Yayım Tarihi / Publication Date: Aralık 2025 / December 2025
Yayım Yeri / Place of Publication: Konya, Türkiye
Yayın Dili / Language: Türkçe/Turkish
Ebat / Dimensions: 16x24 cm
Baskı Sayısı / Edition: 1
Sayfa Sayısı / Page Count: XIV + 220

Kategori/Category: Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler / Social, Human, and Administrative Sciences

SDG Kategori/SDG Category: 8,11 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme, Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar / Decent Work and Economic Growth, Sustainable Cities and Communities

Anahtar Kelimeler: Arşiv, Dijitalleşme, Elektronik Arşiv, Dijital Arşiv
Keywords: Archive, Digitization, Electronic Archive, Digital Archive

**Bu eserin tüm hakları Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınlarına(NEU PRESS) aittir. Eserin tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU'nu hükümlerine göre, kitabı yayınlayan yayınevinin önceden izni olmadan herhangi bir ortamda yayımlanamaz ve herhangi bir bilgi depolama ve erişim sistemiyle, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, aktarılamaz ve dağıtılamaz.*

***Eserdeki yazılı olan her türlü bilginin ve yorumun sorumluluğu editörlerin, yazarların kendilerine aittir.*

** All rights of this work belong to Necmettin Erbakan University Press(NEU PRESS) . According to the provisions of the "Law No. 5846 on Intellectual and Artistic Works", the whole or part of the work cannot be published in any medium without the prior permission of the publishing house that published the book, and it cannot be reproduced, printed, transferred or distributed by any information storage and retrieval system, mechanical, electronic, photocopying, magnetic or other methods.*

***The responsibility for all kinds of information and comments written in the book belongs to the editors and authors themselves.*

BÖLÜMLER VE YAZARLAR / CHAPTERS AND AUTHORS

Editör / Editor:
Doç. Dr. Lale ÖZDEMIR ŞAHIN

1. Bölüm / Chapter: Kurumsal E-Arşiv Sistemlerinin Yapılandırılması ve Yönetimi

Arş. Gör. Burcu YILMAZ KARAHAN - Ankara Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-3241-9784

Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ - Ankara Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-5861-977

2. Bölüm / Chapter: Dijital Hafızanın Anahtarı: Dijital Arşivlemede Üst Veri

Öğr. Gör. Vedat GÜLTEKIN - Ankara Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-3118-9822

3. Bölüm / Chapter: Dijital Arşivlerde Belirsizlikten Şeffaflığa: Gri Veri ve Açık Veri Dengesi

Dr. Erkan ÖZDEMİR - Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-2149-739X

4. Bölüm / Chapter: Dijital Arşiv Yönetiminde Yapay Zekâ: Fırsatlar, Zorluklar ve Gelecek Perspektifleri

Öğr. Gör. Dr. Emine CENGİZ MATER - Marmara Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-1104-2639

5. Bölüm / Chapter: E-Arşivlerin Uygulamada Ortaya Çıkardığı Paradigma Değişimi: Türkiye'deki Arşivler Üzerine Bir Saha Araştırması

Dr. Aygül ÇİÇEK AKGÜN - İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
ORCID: 0000-0002-8631-4953

Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK - İstanbul Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-9868-242X

6. Bölüm / Chapter: Kişisel Verileın Korunması ve Saklama Planları Dijital Sistemlerde Uyumlu Yönetim Stratejileri

Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA - Marmara Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-2393-5207

7. Bölüm / Chapter: Siber Güvenlik Düzenlemeleri Bağlamında Veri İmhası: Türkiye'de Arşiv Mevzuatı İle Veri Güvenliği Stratejilerinin Entegrasyonu Üzerine Bir İnceleme

Doç. Dr. Ceyhan GÜLER - İstanbul Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-0099-8168

8. Bölüm / Chapter: Bellek Kurumlarında Dijital Korumaya Giriş: Bilgi Profesyonelleı İçin Gerekli Beceriler

Dr. Hasan ÖZTÜRK - Bartın Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-4824-3939

9. Bölüm / Chapter: Kurumsal Hafızanın Korunması: Dijital Belge Güvenliği ve Bütünlük

Dr. Öğr. Üyesi Ali KAVAK - Kırıkkale Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-9790-8562

10. Bölüm / Chapter: Teoriden Pratiğe: Arşivsel Güvenilirlik Cook'un Arşivcilik Paradigmasını Anlamak İçin Bir Yöntem Olabilir Mi?

Öğr. Gör. Dr. Özhan SAĞLIK - Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-1436-7431

DİJİTAL ARŞİV YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKÂ: FIRSATLAR, ZORLUKLAR VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Öğr. Gör. Dr. Emine CENGİZ MATER

Marmara Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-1104-2639

ÖZET

Günümüzde hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler birçok sektörü derinden etkilemektedir. Yapay zekânın hızlı yükselişi, dijital arşiv yönetimi başta olmak üzere pek çok alanda dönüşümlere yol açmıştır. Bu çalışma, arşivcilikte yapay zekânın uygulama alanlarını, sağladığı katkıları ve entegrasyon sürecinde karşılaşılan zorlukları incelemeyi amaçlamaktadır. Dijital belgelerin hızla artması, geleneksel arşivleme yöntemlerinin yetersiz kalmasına neden olmakta; yapay zekâ teknolojileri ise veri verimliliğini artırma, erişilebilirliği iyileştirme ve uzun vadeli koruma süreçlerini destekleme potansiyeli sunmaktadır. Araştırma, arşivlerde yapay zekâ uygulamaları, veri gizliliği, veri bütünlüğü ve büyük dijital veri hacimlerinin yönetimi gibi alanlar açısından analiz edilmektedir. Ayrıca, arşivcilerin değişen bilgi yönetimi ortamına uyum sağlayabilmesi için gerekli dijital becerilerin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Betimsel analiz ve literatür taraması yöntemiyle yürütülen çalışma, mevcut araştırmalar ve vaka incelemeleri üzerinden yapay zekânın arşiv yönetimini nasıl dönüştürebileceğine dair bir perspektif sunmakta ve alandaki sınırlı çalışmalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Yapay zekâ; Arşiv; Dijital belge; Arşiv yönetimi; Dijital arşiv yönetimi

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DIGITAL ARCHIVE MANAGEMENT: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND FUTURE PERSPECTIVES

ABSTRACT

Rapid technological advancements are deeply affecting many sectors today. The swift rise of artificial intelligence has led to significant transformations in numerous fields, particularly in digital archival management. This study aims to examine the applications of artificial intelligence in archival practice, the contributions it offers, and the challenges encountered during its integration.

The growing volume of digital records has made traditional archival methods increasingly insufficient, while artificial intelligence technologies provide potential solutions to enhance data efficiency, improve accessibility, and support long-term preservation. The research analyzes artificial intelligence applications in archives with a focus on data privacy, data integrity, and the management of large digital collections. Additionally, it highlights the need for archivists to develop new digital skills to adapt effectively to evolving information management environments. Using descriptive analysis and a literature review, the study offers insights into how artificial intelligence can transform archival management and aims to contribute to the limited research currently available in this area.

Keywords: Artificial intelligence; Archive; Digital records; Archival management; Digital archive management

GİRİŞ

Dijital belgelerin hızla artması, arşivcilik alanı için hem benzeri görülmemiş fırsatlar hem de önemli zorluklar sunmaktadır. Geleneksel arşivleme yöntemleri dijital verilerin muazzam hacmi ve karmaşıklığıyla başa çıkmakta zorlanırken, yapay zekânın entegrasyonu dönüştürücü bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri, veri gizliliği, bütünlüğü ve geniş koleksiyonların yönetimi gibi kritik sorunları ele alarak dijital arşivlerin verimliliğini, erişilebilirliğini ve güvenliğini artırma potansiyeline sahiptir. Örneğin, yapay zekânın belge yönetiminde uygulanması, arşivcilerin daha stratejik görevlere odaklanmasını sağlarken arşiv materyallerinin korunmasını ve halka açık hale getirilmesini sağlayarak süreçleri kolaylaştırabilmektedir (Netshakhuma, 2020). Ayrıca, gelişen manzara arşivcilerin yapay zekâ sistemleriyle etkili bir şekilde iş birliği yapmak için yeni dijital yeterlilikler edinmelerini ve böylece dijital çağın taleplerine uyum sağlamalarını gerektirmektedir (Kumar, 2023). Yapay zekânın arşivlemedeki etkileri yalnızca operasyonel iyileştirmelerin ötesine uzanmakla kalmamakta, hassas materyallerin dijitalleştirilmesinde gizlilik ve rızayı çevreleyen etik çerçevelere de uzanmaktadır (LeClere, 2018; Tzouganatou, 2021). Arşivciler bu karmaşık alanda gezinirken, yapay zekâ gelişimine yönelik insan merkezli bir yaklaşıma duyulan ihtiyaç giderek daha belirgin hale gelmekte ve dijital arşivlemedeki yeniliklerin toplumsal değerler ve etik standartlarla uyumlu olmasını zorunlu kılmaktadır (Tzouganatou, 2021). Yenilikçi teknolojiler arasında, arşivcilik alanında geniş bir uygulama potansiyeline sahip olan yapay zekâ öne çıkmaktadır. Yapay zekâ, otomatik olarak üst veri üretmek, hassas verileri belirlemek ve hassas olmayan materyallerin erişime açılmasını sağlamak için kullanılabilmektedir. Kültürel miras alanında makine öğrenimi araçlarının giderek artan biçimde uygulanmasına rağmen, yapay zekânın arşivcilik uygulamalarındaki kullanımı hâlâ büyük ölçüde deneysel aşamadadır. Bu durum, yapay zekânın değerlendirme, sınıflandırma, erişim ve uzun dönemli koruma

gibi arşiv süreçlerini yeniden tanımlamadaki potansiyelini ve beraberinde getirdiği belirsizlikleri ortaya koymaktadır (Colavizza ve diğerleri, 2021).

Dijital çağın getirdiği değişimlerle birlikte, arşiv kurumlarının toplumun gelişen ihtiyaçlarına uyum sağlaması giderek daha kritik hale gelmiştir. Bu doğrultuda, yapay zekâ teknolojilerinin arşiv süreçlerine entegrasyonu, yalnızca verimliliği artırmakla kalmayıp, aynı zamanda bilgiye erişimi kolaylaştırarak arşivlerin daha işlevsel hale gelmesine de katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu dönüşümün başarılı olabilmesi için arşivcilerin yeni teknolojilere adapte olmasını sağlayacak yetkinlikler kazanması gerekmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ destekli arşivcilik uygulamalarının geliştirilmesi, hem kurumsal hem de bireysel düzeyde bilgi ve beceri gereksinimlerini yeniden şekillendirmektedir (Wang, 2024). Bu bölüm, yapay zekânın dijital belge yönetiminin geleceğini nasıl yeniden şekillendirebileceğini, arşivcilerin bu gelişen ortamda başarılı olabilmek için geliştirmeleri gereken temel becerileri, ayrıca arşivcilik alanındaki mevcut yapay zekâ uygulamaları ve örnek olay incelemeleri üzerinden geleceğe yönelik eğilimleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Dijital Belgelerin Dönüşümü ve Yapay Zekâ: Temel Kavramlar

Dijitalleşme süreci, belge ve arşiv yönetimi uygulamalarını köklü bir dönüşüme uğratmış, geleneksel yöntemlerin yerini dijital sistemlere bırakmasına neden olmuştur. Artan veri hacmi, bilgiye hızlı erişim ihtiyacı ve uzun vadeli koruma gerekliliği, belge yönetimi ve arşivcilik disiplinlerini yeni teknolojilerle entegre olmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, yapay zekâ teknolojileri, dijital belgelerin oluşturulmasından yönetimine, sınıflandırılmasından korunmasına kadar birçok aşamada önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, yapay zekânın arşivcilik alanında etkili bir şekilde kullanılabilmesi için öncelikle belge yönetimi ve arşiv yönetimi arasındaki temel ilişkiyi ve alana yön veren önceki çalışmaları ele almak gerekmektedir. Belge ve arşiv yönetimi alanında yapılan çalışmalar, kurumsal bilgi yönetimi süreçlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle belge üretiminin denetlenmesi, elektronik belge yönetimi sistemlerinin oluşturulması ve kurumsal bilgi sistemleri ile entegrasyonu üzerine yapılan araştırmalar, bu alandaki teorik ve pratik gelişmelere yön vermiştir. Fahrettin Özdemirci (1995, 1999a, 199b, 2003), Hamza Kandur (1998, 2006, 2011), Özgür Külcü (1998, 2000, 2007, 2009, 2018), Hüseyin Odabaş (2007), Niyazi Çiçek (2011, 2015, 2023) ve Bahattin Yalçınkaya (2014) gibi araştırmacılar, gerçekleştirdikleri çalışmalarla belge yönetimi ve arşiv yönetimi arasındaki etkileşimli süreçleri ele alarak, bu iki alanın birbirini nasıl tamamladığını ortaya koymuştur. Belge yönetimi alanında geliştirilen yaklaşımlar, arşiv yönetiminin temel prensipleriyle bütünleşerek dijital çağın gereksinimlerine uygun çözümler sunmaktadır. Belge yönetimi belgenin aktif ve yarı aktif dönemini kapsarken, arşiv yönetimi ise belgenin pasif dönemini kapsamaktadır (Şentürk, 2021). Özetle belge yönetimi ve arşiv yönetimi birbirini takip eden süreçlerdir. Bir sürecin yeterli olmayışı diğer sürecinde kötü etkinlenmesine yol açacaktır. Bu bağlamda, yapay zekâ

teknolojilerinin arşivcilik alanındaki potansiyel etkilerini değerlendirmeden önce, belge yönetimi alanında yapılan bu öncü çalışmaları göz önünde bulundurmak önem arz etmektedir.

Yapay zekâ günümüzde her alanda hayat bulduğu için tanımının kullanımı ile ilgili de tartışmalar bulunmaktadır. Güncel tartışmalar, yapay zekânın diğer alanlarda kullanılabilecek teknik tanımlar yerine yapay zekânın sosyal ve kültürel tanımlarını tercih etme eğilimindedir (Cushing ve Osti, 2023, s.13). Türk Dil Kurumu, yapay zekâyı şu şekilde tanımlamıştır:" Bir bilgisayarın, bilgisayar kontrolündeki bir robotun veya programlanabilir bir aygıtın insana benzer biçimde algılama, öğrenme, fikir yürütme, karar verme, sorun çözme, iletişim kurma vb. işlevleri sergileyebilme yeteneği" (TDK, 2024). Yapay zekâ terimi, akıllı otomatik kararlar alabilen sistemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Makine öğrenimi ise, yapay zekâ sistemlerini uygulamak için belirli bir teknik yaklaşımı ifade etmektedir (The National Archives, 2021, s.5). Colavizza ve diğerleri ise; arşivler bağlamında yapay zekâ terimini makine öğrenimi için bir vekil olarak kullandıklarını, ancak aynı zamanda yapay zekâyı, kayıt tutma süreçlerinin otomasyonu ve arşivciler için otomatik sistemlerin profesyonel, kültürel ve sosyal sonuçlarını kapsamak için" kullandıklarını açıklamaktadır (2021, s.4). Literatürde arşivler için yapay zekâ "insan düşüncesiyle ilişkilendirdiğimiz faaliyetleri otomatikleştiren veya bunlara yardımcı olan dijital sistemleri içeren bir şey; karar verme, problem çözme, öğrenme ve yaratma gibi faaliyetler" şeklinde ifade edilmiştir (Bellman, 1978; Rolan ve diğerleri, 2018; Cushing ve Osti, 2023). Bu bağlamda, dijital belgelerin özgün nitelikleri ve artan hacimleri, arşivcilikte yapay zekâ ve otomasyon sistemlerinin kullanımını hem gereklilik hem de fırsat olarak öne çıkarmaktadır. Dijital belgelerin doğası değişmiştir bu sebeple onlara doğası gereği farklı muamele yapılmalıdır (Cengiz Mater, 2023) Dijital çağın getirdiği zorluklarla birlikte bu zorlukları fırsata çevirmek de yapay zekâ ve beraberinde kullanılan otomasyon sistemlerinin kullanımı ile olacaktır. Dijital belgelerin hacmi katlanarak artmaya devam ederken, geleneksel arşiv yönetimi yöntemleri, çeşitli bilgi formatlarının etkili bir şekilde sınıflandırılması, geri getirilmesi ve korunması ihtiyacı da dâhil olmak üzere önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Yapay zekâ, makine öğrenimi ve doğal dil işleme, transkripsiyon, etiketleme ve içerik kategorizasyonu gibi süreçleri otomatikleştirerek bu zorluklara yenilikçi çözümler sunmakta ve böylece arşiv malzemelerinin erişilebilirliğini ve kullanılabilirliğini artırmaktadır (Schellnack-Kelly, 2024).

Arşivcilik "arşiv belgelerinin tespiti, düzenlenmesi, belirli sürelerle saklanarak hizmete sunulması ve saklanmasına gerek duyulmayan arşiv materyallerinin ayıklanarak imha edilmesi gibi bir dizi işlemi içeren teori ve uygulamaların bütünüdür" (Rukancı ve Koç, 2010, s.2). "Teknolojik gelişmeler bilgi kayıt ortamlarının hızla çeşitlenerek artmasına neden olmakta ve bu ortamlarda üretilen belgelerin arşivsel değerlerinin belirlenmesi, gelecek kuşaklara aktarılması, geleneksel bilgi kayıt ortamlarına göre oldukça farklılık göstermekte, bilinen uygulamalar dışında yeni yöntem ve teknikleri

gerektirmektedir" (Özdemirci, 1999, s.51). Fiziksel belgeler için tasarlanan geleneksel süreçler, dijital belgelerin hacmini, çeşitliliğini ve karmaşıklığını yönetmekle başa çıkamaz. İngiliz Milli Arşivi, dijital belgelerin seçimi, ayıklanması ve özellikle hassaasiyet incelemesi alanlarında yapay zekâyı kullanmaktadır (The National Archives, 2021).

Ünal ve Özdemirci (2017, s.59) bu süreci "21. yüzyılda yapay zekâ ile birlikte, bilgi ve belge yönetiminin ve bilginin yorumlanmasının şekil değiştireceği bir üst seviyeye çıkılacağı değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu üst seviye; belgelerin otomatik analiz edilip sınıflandırılması belge içeriğine göre karar süreçlerinin işletilmesiyle birlikte ses ve el yazısının tanımlanmasını içermektedir" şeklinde değerlendirmişlerdir. Yapay zekâ arşivcilikte, değerlendirme, düzenleme, tanımlama, sınıflandırma, dosyalama, koruma ve depolama ve erişim alanlarında kullanılmaktadır (Öztürk, 2021). Özdemirci (2019, s.170); yapay zekâ, makine öğrenmesi, robotik süreç otomasyonu gibi gelişmeleri belge ve arşiv yönetimi iş ve süreçlerine uygulamak zorunda olduğumuzu belirtmiştir.

Ulusal literatürde yapay zekânın belge ve arşiv yönetiminde farklı kullanım alanlarına yönelik (belgelerin seçimi, değerlendirilmesi, ayıklama, imha, dosyalama, içerik analizi vb.) bir içerik bulmak mümkündür (Ünal ve Özdemirci, 2017; Özkol, Doğan ve Köseali, 2019; Özdemirci, 2019; Gedikli 2019; Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019; Binici, 2019; Çil ve Aydın, 2019; Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019; Selçuk, 2019; Öztürk, 2021; Aydın, 2023, Yalçınka ve Cibaroğlu, 2024).

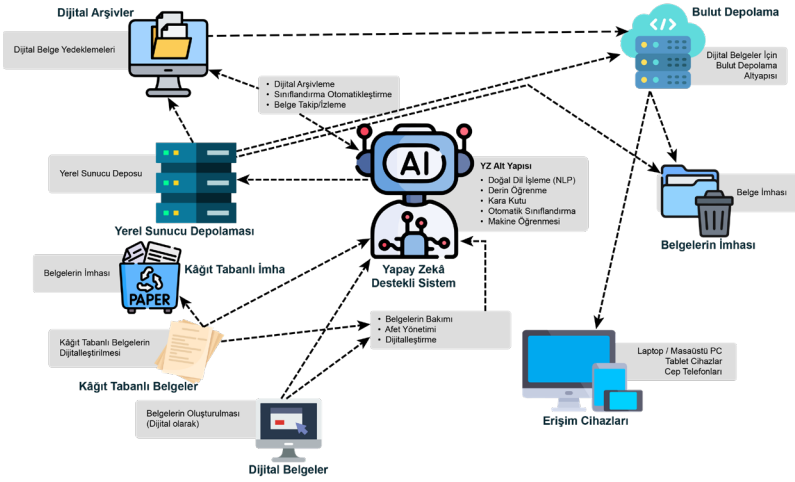
Robotik süreç otomasyonu yapay zekâ, makine öğrenmesi ve veri bilimi ile entegre olarak belge akış süreçlerinde, dosyalama süreçlerinde, değerlendirme-ayıklama-imha süreçlerinde, imza süreçlerinde, belge kontrol süreçlerinde, belge ve veri analizlerinde, bilgi sistemlerinin entegrasyonlarında, envanter hazırlanmasında, verilerin yedeklenmesinde, bilgi güvenliğinde, verilerin maskelenmesinde, bilgi sistemlerinde mevcut süreçler izlenerek süreçlerin belirlenmesi ve tanımlanmasında vb. birçok işlemde kullanılabilir (Özdemirci, 2019, s.174).

Scheinfeldt, arşivcilik alanında yapay zekâ teknolojilerinin dönüşüm gücüne dikkat çekmektedir. Scheinfeldt'e (2025) göre, yapay zekâ artık yalnızca bir merak konusu olmaktan çıkmış, arşiv uygulamalarında pratik bir araç hâline gelmiştir. Özellikle el yazması metinlerin dijital ortama aktarımı ve analizinde yapay zekâ önemli ilerlemeler sağlamaktadır. Geçmişte yalnızca özel eğitim almış araştırmacıların erişebildiği günlükler, mektuplar, seyir defterleri ve idari kayıtlar gibi el yazması koleksiyonlar, bugün yapay zekâ destekli modeller aracılığıyla çözümlenebilmekte, aranabilir ve analiz edilebilir verilere dönüştürülebilmektedir. ChatGPT gibi genel amaçlı modellerin dahi bu süreçte yüksek başarı göstermekte olduğu, ayrıca otomatik kataloglama ve üst veri üretimi için geliştirilen yapay zekâ destekli araçların koleksiyonların

keşfedilebilirliğini artırma potansiyeli taşıdığı bilinmektedir. Yapay zekânın sunduğu bu büyük potansiyelin beraberinde önemli riskleri de getirdiğini görülmektedir. Özellikle "halüsinasyon" olarak adlandırılan, yapay zekâ modellerinin mantıklı görünen ancak gerçeğe dayanmayan bilgiler üretme eğilimi, tarihçiler ve arşivciler açısından ciddi bir doğruluk ve güvenilirlik sorunu oluşturmaktadır. Scheinfeldt, bu durumun doğrulanabilir bilgiye dayalı bilimsel araştırma için bir tür "epistemolojik kriz" anlamına geldiğini ifade etmektedir.

Yapay zekâ teknolojileri, görüntü ve metin tanıma yetenekleri aracılığıyla tarihi belgeler, fotoğraflar ve ses kayıtları için otomatik üst veri üretimini mümkün kılmaktadır. Bu sayede arşivciler, belgeleri manuel olarak etiketleme ve kataloglama sürecinde harcadıkları zamanı önemli ölçüde azaltırken, materyallerin aranabilirliğini de artırmaktadır. Örneğin, Google Cloud Vision API, makine öğrenimi kullanarak tarihi görsellerdeki nesneleri, kişiler ve mekanları tanımlamakta ve böylece daha doğru üst veri oluşturulmasını sağlayarak arşivlerde arama süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Benzer şekilde, Doğal Dil İşleme (NLP) araçları, kullanıcı sorgularının ardındaki bağlamı analiz ederek arama sonuçlarının doğruluğunu yükseltir. Bu, basit anahtar kelime aramalarının ötesine geçerek araştırmacılara daha alakalı ve hedefe yönelik sonuçlar sunar. Archives Portal Europe gibi platformlar, Avrupa genelindeki arşivleri birbirine bağlamak için yapay zekâ destekli semantik arama yöntemlerini kullanmakta; milyonlarca arşiv materyaline erişimi geliştirmekte ve araştırmacıların bağlantılı tarihi verileri keşfetmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca, yapay zekâ bozulmuş arşiv materyallerinin restorasyonunda da önemli katkılar sunmaktadır. Makine öğrenimi algoritmaları sayesinde, hasar görmüş fotoğraflar onarılabilir, eski ses kayıtlarının kalitesi artırılabilir ve parçalanmış metinler yeniden yapılandırılabilir. Böylece, fiziksel olarak yıpranmış olsa bile değerli tarihi içeriklerin erişilebilirliği korunmuş olmakta ve arşivlerin uzun dönemli koruma görevleri desteklenmiş olmaktadır (Johnson, 2025).

Birleşik Krallık/İrlanda Cumhuriyeti Arşivleri ve Yapay Zekâ (AURA) ağı, kültürel miras arşivlerinin kilidini açmak ve erişimle ilgili zorlukları araştırmak için yapay zekânın nasıl kullanılacağını üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Ağ, üç atölye çalışmasıyla incelenecek üç ana temaya odaklanmaktadır: 'Açık veriye karşı gizlilik', 'Yapay zekâ ve arşivler: Dijital doğan arşivlerin güncel zorlukları ve beklentileri' ve 'Yapay zekâ ve arşivler: Sırada ne var?' (Goudarouli, 2021). Ülkemizde ise Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi bünyesinde Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Dairesi Başkanlığı kurulmuştur ve bu konuda çalışmalar yapılmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021).

Şekil 1. *Yapay zekâ tarafından gerçekleştirilebilen belge ve arşiv yönetimi faaliyetleri (Modiba ve diğerleri, 2023)*

İlgili şekil, yapay zekâ destekli belge ve arşiv yönetimi sürecini bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymaktadır (Modiba ve diğerleri, 2023). Sistemin girişlerini elektronik ve kağıt tabanlı belgeler oluşturmakta; kağıt tabanlı belgeler dijitalleştirme süreçleriyle yapay zekâ altyapısına aktarılmaktadır. Belgeler hem yerel sunucularda hem de bulut ortamında saklanmakta, bu sayede veri güvenliği ve erişilebilirlik sağlanırken, bulut depolama kayıtların güvenli imha süreçlerini de desteklemektedir. Ortadaki "yapay zekâ destekli otomasyon sistemi", doğal dil işleme, makine öğrenimi ve otomatik sınıflandırma gibi yapay zekâ tekniklerini kullanarak belge bakımı, dijitalleştirme, belge takibi ve afet yönetimi gibi kritik görevleri yerine getirmektedir. Kullanıcılar, laptop, tablet veya mobil cihazlar aracılığıyla hem dijital hem de dijitalleştirilmiş belgelerle hızlı ve güvenli bir biçimde etkileşim kurabilmektedir. Böylece, belgelerin oluşturulmasından saklanmasına, bakımına ve imhasına kadar tüm süreçler otomatikleşmekte, insan hatası azaltılırken verimlilik, erişilebilirlik ve uzun vadeli koruma kapasitesi artırılmaktadır (Şekil 1).

Yapay zekâ, belge oluşturma, sayısallaştırma, sınıflandırma, depolama, bakım ve geri alma gibi görevlerde etkili olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda yapay zekânın entegrasyonunun, kurumlar için belge yönetimini geliştirme potansiyeline sahip olduğunu, verimliliği ve etkinliği teşvik ettiği görülmektedir (Modiba, 2021; Modiba ve diğerleri, 2023). Belgelerin uzun vadeli muhafazası, yapay zekâ tarafından etkili bir şekilde yürütülen ek bir belge yönetimi faaliyetidir. Modiba ve diğerleri (2019), hükümet kuruluşlarının kalıcı değere sahip belgeleri yönetmede karşılaştığı zorluğun, bakım gerektiren belgeleri tanımak için makine öğrenimi algoritmalarını kullanarak bu tür belgeleri muhafaza etmede ve saklamada etkili olduğunu kanıtlamıştır. Bu yetenek, belge yönetimi uygulayıcılarına bakım ihtiyacı hakkında zamanında bildirim yapılmasını sağlar. Derin ve makine öğrenimi kullanan robotik makineler, dijital

belgelerin son kullanma tarihini doğru bir şekilde tahmin eder. Belgeler son kullanma tarihlerine ulaştığında, hem buluttan hem de yerel sistemlerden sistematik olarak kaldırılırken, değerli görülenler arşivlenir. Daha sonra, belgeler hem buluttan hem de sunucudan silinir ve böylece akıcı ve verimli bir elden çıkarma süreci sağlanır (Modiba ve diğerleri, 2023).

Yapay zekânın dijital arşiv yönetimine entegrasyonu, belgelerin nasıl düzenlendiği, korunduğu ve erişildiği konusunda dönüştürücü olanaklar sunmuştur. Arşivler giderek daha fazla dijital ve dijital olarak üretilmiş ortamlara geçiş yaparken, makine öğrenimi, doğal dil işleme ve otomasyon gibi yapay zekâ teknolojileri geleneksel arşiv uygulamalarını yeniden şekillendirmektedir. Bu teknolojiler, belgelerin verimli bir şekilde sınıflandırılmasını, üst veri oluşturmanın geliştirilmesini, bilgi erişiminin iyileştirilmesini ve öngörücü koruma stratejilerinin desteklenmesini sağlar. Aynı zamanda, özgünlük, hesap verebilirlik, şeffaflık ve mesleki etik konularında sorular ortaya atarak köklü arşiv ilkelerine meydan okumaktadır.

Yapay Zekâ Uygulamalarının Arşivcilikte Kullanımı ve Karşılaşılan Zorluklar ve Fırsatlar

Dijital çağda neredeyse tüm arşivler bir takım dijital zorluklarla mücadele etmektedirler. Bunlar; belgelerin fizikselden dijital ortama taşınması, dijital korumanın zor olması, kullanıcı beklentilerinin değişmesi, belgelerin doğasının değişmesi ve değişimin sürekli devam edecek olması, dijital belgelerin güvenirliğinin fiziksel belgelerden farklı olması, dijital yeteneklerin ön planda olmasıdır (Digital Strategy, 2017, s. 3-5, Cengiz Mater, 2023). Yapay zekâ uygulamalarının, arşivcilik alanında da giderek daha fazla kullanılmaya başlaması ile birlikte arşivcilerin iş yükünü azaltma, süreçleri otomatikleştirme ve daha etkili hizmetler sunma potansiyeli gün yüzüne çıkmıştır.

Yapay zekânın arşivcilikte kullanıldığı bazı alanlar ve faydaları:

- *Belge sınıflandırma ve indeksleme*: Yapay zekâ, belgeleri otomatik olarak sınıflandırabilir ve indeksleyebilir, bu da arşivcilerin zaman kazanmasını ve hata riskini azaltmasını sağlar (Binici, 2019; Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019). Örneğin, makine öğrenmesi algoritmaları, yapılandırılmamış metinlerden oluşan arşiv belgelerinin imha sürecinde kullanılabilir (Binici, 2019, s.119)
- *Belge özetleme ve çeviri*: Yapay zekâ, belgeleri otomatik olarak özetleyebilir ve farklı dillere çevirebilir, bu da araştırmacıların bilgiye daha kolay erişmesini sağlar (Colavizza ve diğerleri, 2022, s.7; Aydın, 2023).
- *Arama ve erişim*: Yapay zekâ, kullanıcıların aradıkları bilgiye daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmalarını sağlayacak akıllı arama araçları geliştirmek için kullanılabilir. Yapay zekâ sayesinde verilerdeki her kelime bir arama kriteri olabilmektedir (Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019).

- *Dijital koruma ve saklama*: Yapay zekâ, dijital belgelerin uzun vadeli korunması ve saklanması için stratejiler geliştirmek ve dijital bozulmayı önlemek için kullanılabilir (Aydın, 2023; Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019).
- *Üst veri oluşturma ve zenginleştirme*: Yapay zekâ, belgelerin üst verilerini otomatik olarak oluşturabilir ve zenginleştirebilir, bu da belgelerin daha iyi tanımlanmasını ve yönetilmesini sağlar. Rolan ve diğerleri, 2018, s.186; Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019, s.52).
- *Saklama planlarının otomatikleştirilmesi*: Yapay zekâ, belgelerin saklama sürelerini otomatik olarak belirleyebilir ve saklama planlarının oluşturulmasını kolaylaştırabilir (Binici, Cibaroğlu ve yalçınkaya, 2019; Aydın, 2023).
- *Ayıklama ve imha süreçlerinin iyileştirilmesi*: Yapay zekâ, ayıklama ve imha süreçlerini otomatikleştirerek daha verimli ve doğru hale getirebilir. Doğal dil işleme ve makine öğrenmesi gibi yapay zekâ teknikleri kullanılarak ayıklama işlemlerinde daha ileri seviyede gelişmeler sağlanabilir (Colavizza ve diğerleri, 2022, Aydın, 2023).

Dijital çağ, belgelerin depolanma ve paylaşılma biçimlerini köklü bir şekilde dönüştürürken, aynı zamanda önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Sabit diskler ve optik diskler gibi dijital depolama ortamları zamanla bozulmaya eğilimli olduğundan, büyük miktarda kültürel miras risk altında bulunmaktadır. Veri hacimleri arttıkça, bu bilgileri yönetme ve uzun dönemli olarak koruma süreçlerinin karmaşıklığı da giderek artmaktadır. Arşivler, hem verileri hızla yeni formatlara aktarmak hem de kataloglama, üst veri üretimi ve veri düzenleme gibi insan hatasına açık, emek yoğun görevleri yerine getirmek zorundadır. Geleneksel yöntemlerin bu artan gereksinimleri karşılamada giderek yetersiz kalması, yapay zekânın arşiv süreçlerini otomatikleştirerek ve kolaylaştırarak, arşivcilerin sürekli büyüyen dijital materyal hacmiyle daha verimli ve hassas bir şekilde başa çıkmalarına olanak tanıyan umut verici bir çözüm olarak öne çıkmasını sağlamaktadır (Johnson, 2025). Yapay zekânın sağladığı faydalar kadar arşivcilikte kullanımı bazı zorluklara da yol açmaktadır:

- *Eğitim verilerinin eksikliği*: Yapay zekâ algoritmalarını eğitmek için büyük miktarda veriye ihtiyaç vardır. Arşivlerde bulunan belgeler genellikle yapılandırılmamış ve heterojendir, bu da eğitim verisi oluşturmayı zorlaştırır (Binici, 2019).
- *Etik ve yasal sorunlar*: Yapay zekânın kullanımı, gizlilik, veri güvenliği, telif hakkı ve algoritmik önyargı gibi etik ve yasal sorunları gündeme getirebilir (Henkoğlı, 2019; Colavizza ve diğerleri, 2022). YZ uygulamalarının kişisel verilerin gizliliğine ve korunmasına zarar vermeyecek şekilde geliştirilmesi gerekmektedir (Ulusal yapay zekâ stratejisi, 2021). Arşiv materyallerine erişim; veri koruma, hassasiyet, ulusal güvenlik ve telif hakkı gibi birçok nedenden dolayı son derece karmaşıktır. Arşivleri daha erişilebilir hale getirmek için yapay zekâ uygulanabilir ancak meslektaşlarla ortak meslek etik ilkeler üzerinde

çalışmak gerekmektedir (Jailant ve Rees, 2023). Yapay zekânın entegrasyonu sırasında gizlilik, güvenlik ve etik sorunların göz önünde bulundurulması gereklidir (Yalçınkaya ve Cibaroğlu, 2024).

- *Veri kalitesi ve yeterliliği*: Yapay zekâ sistemlerinin başarısı, yüksek kaliteli ve yeterli veri kullanılmasına bağlıdır (Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019).
- *Teknik altyapı ve uzmanlık*: Yapay zekâ uygulamalarının etkin kullanımı için uygun teknik altyapı ve uzman personel gereklidir. Birçok arşiv kurumu, bu alanda yatırım yapma ve personel yetiştirme konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır (Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019; Binici, 2019; Colavizza ve diğerleri, 2022).
- *Yapay zekâya olan güven eksikliği*: Bazı arşivciler, yapay zekânın karar verme süreçlerine dahil edilmesi konusunda endişelidir ve yapay zekânın doğruluğuna ve güvenilirliğine şüpheyle yaklaşmaktadır. Geliştirilen yapay zekâ uygulamalarına olan güvenin artırılması için daha fazla araştırma ve doğrulama çalışmaları yapılmalıdır (Colavizza ve diğerleri, 2022, s.14).
- *Provenans ve orijinal düzenin korunması*: Yapay zekânın kullanımı, dijital belgelerin provenans ve orijinal düzen gibi temel arşiv prensiplerine uygun olarak korunmasını zorlaştırabilir (Aydın, 2023).

Dijital arşiv yönetiminde yapay zekâ kullanımının yararları ve zorluklarının yanı sıra gelecek için arşivcilik alanına sunduğu birçok fırsat da bulunmaktadır. Bu fırsatları genel olarak şu başlıklar altında toplayabiliriz:

Etkinlik ve Verimlilik:

- Yapay zekâ, belge sınıflandırma, etiketleme, indeksleme gibi tekrarlayan ve zaman alan görevleri otomatikleştirerek arşivcilerin daha önemli görevlere odaklanmalarını sağlar (Aydın, 2023).
- Doğal dil işleme (NLP) ve makine öğrenmesi, büyük veri setlerini analiz ederek belgeler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarabilir ve bilgi keşfini kolaylaştırabilir.
- Yapay zekâ destekli akıllı arama sistemleri, kullanıcıların aradıkları bilgiye daha hızlı ve kolay ulaşmalarını sağlar (Delabi, 2021; Aydın, 2023).
- Otomatik üst veri çıkarma ve üst veri zenginleştirme sayesinde arşiv materyallerinin daha iyi tanımlanması ve düzenlenmesi sağlanır (Aydın, 2023).

Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik:

- Yapay zekâ destekli çeviri araçları, farklı dillerdeki arşiv materyallerine erişimi kolaylaştırır.
- Görüntü işleme ve ses tanıma teknolojileri, arşiv materyallerinin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlar (Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019; Ulusal yapay zekâ stratejisi, 2021, s.47).

- Kişiselleştirilmiş erişim ve öneri sistemleri, kullanıcıların ilgi alanlarına göre arşiv materyallerini keşfetmelerini kolaylaştırır (Öztürk, 2021).

Koruma ve Sürdürülebilirlik:

- Yapay zekâ, dijital arşivlerin korunması ve sürdürülebilirliği için tehditleri tespit ederek önleyici tedbirler alınmasını sağlar (Henkoğlu, 2019).
- Dijital materyallerin bozulmasını önleme ve hasarlı materyallerin onarımı için kullanılabilir (Çakmak, 2016, s.26; Özbağ, 2010, s. 12).
- Dijital süreklilik stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması için kullanılabilir (Özdemir ve Cengiz, 2019, Cengiz Mater, 2023).

Yenilikçilik ve Gelişim:

- Yapay zekâ, arşiv yönetimi alanında yeni araştırma ve analiz yöntemlerinin geliştirilmesini sağlar.
- Kullanıcı deneyimini iyileştirmek ve yeni hizmetler sunmak için kullanılabilir.

Dijital arşiv yönetiminde yapay zekâ kullanımı ile ilgili örnek uygulamalardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

- Adalet Bakanlığı, açık kaynak yapay zekâ yazılımları kullanarak karar destek sistemleri geliştirmekte ve sesli asistan ile "daha akıllı" bir Ulusal Yargı Ağı Projesi/UYAP sistemi hedeflemektedir (Ulusal yapay zekâ stratejisi, 2021).
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, yapay zekâ alanında vatandaşları bilinçlendirmek için "Yapay Zekâ Eğitim ve Araştırma Şube Müdürlüğü" kurmuştur (Ulusal yapay zekâ stratejisi, 2021).
- Ankara Dijital Kent Arşivi (ADKA), yapay zekâ kullanarak veri madenciliği, doküman sınıflandırma, yüz tanıma gibi alanlarda geliştirmeler yapmış ve kullanıcıların bilgiye daha kolay erişmesini sağlamıştır (Kılıç, Demirtaş, Candan, Akbayrak ve Kutlu, 2019).
- Ankara Üniversitesi'nde yapılan bir projede, yapay zekânın bilgi-belge süreçlerine uygulanabilirliği, kurum hafızasının oluşturulması ve geçmiş kararların yeni karar süreçlerine dâhil edilmesi yöntemleri araştırılmıştır (Ünal ve Özdemirci, 2017, ss. 61-62, Binici, 2019, s.119).
- Avustralya Ulusal Arşivleri'nde, imha ve saklama prosedürlerinin otomatikleştirilmesi için yapay zekâ projeleri test edilmeye başlanmıştır (Rolan ve diğerleri, 2019, ss. 190-193).
- EBYS üzerindeki belgelerin üst verileri kullanılarak ve günümüz teknolojik yöntemleri ile analiz edilerek tahmin süreçlerinde veya karar aşamalarında kullanılmasına örnek bir çalışma uygulanmıştır. Elektronik bir belgenin EBYS'de havale edileceği yerin tahmini, kural madenciliği algoritmaları ile gerçekleştirilmiştir. Kullanıcı kaynaklı hataları aza indirgemek amacı ile belgenin havale edileceği birim büyük bir oranda başarılı olmuştur (Şimşek, Kayalı ve Akpınar, 2019).

SONUÇ

Son yıllarda, yapay zekâ teknolojilerinin arşiv uygulamalarında uygulanması giderek daha önemli hale gelmiştir ve uzun süredir devam eden zorluklara dönüştürücü çözümler sunulmaktadır. Yapay zekânın etkili bir şekilde entegre edilmesi hem teknolojik yetkinliklerin hem de arşiv biliminin özgün gereksinimlerinin derinlemesine anlaşılmasını gerektirmektedir. Yapay zekâ uygulamalarının arşivcilikte başarılı bir şekilde kullanılabilmesi için bir dizi unsurun yerine getirilmesi gerekmektedir:

- Arşivciler, yapay zekâ teknolojileri ve etik konular hakkında eğitim almalı ve bu alandaki gelişmeleri yakından takip etmelidir.
- Yapay zekâ uygulamaları geliştirilirken arşivcilerin ve diğer paydaşların görüşleri dikkate alınmalı ve etik ve yasal sorunlara çözüm bulunmalıdır.
- Yapay zekâ uygulamalarının provenans ve orijinal düzen gibi temel arşiv prensiplerine uygun olarak kullanılmasını sağlayacak stratejiler geliştirilmelidir.
- Yapay zekâ uygulamalarının doğruluğu ve güvenilirliği düzenli olarak test edilmeli ve gerektiğinde iyileştirmeler yapılmalıdır.

Yapay zekâ, dijital belgelerin geleceğini ve arşiv yönetimini kökten değiştirecek bir potansiyele sahiptir ancak bu potansiyelin tam olarak gerçekleşebilmesi için yukarıda belirtilen zorlukların üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Arşivler, bu dönüşüme uyum sağlamak ve yapay zekâ teknolojilerinden en iyi şekilde yararlanmak için stratejik planlamalar yapmalı ve teknolojik altyapılarını bu doğrultuda güçlendirmelidir. Ayrıca, yapay zekânın etik kullanımı, veri gizliliği ve güvenliği gibi kritik konular, her aşamada titizlikle ele alınmalıdır.

Bu dönüşüm sürecinde arşivcilerin ve bilgi profesyonellerinin rolü de önemli ölçüde değişecektir. Yapay zekânın sunduğu olanakları anlayan ve bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilen bilgi profesyonellerine olan ihtiyaç giderek artacaktır. Yapay zekâ, yalnızca rutin iş süreçlerini otomatikleştirmekle kalmayacak, aynı zamanda arşivcilerin araştırma, analiz ve karar alma süreçlerini güçlendirerek bilgi yönetiminde yeni standartlar oluşturacaktır. Bu teknolojinin sunduğu fırsatları doğru bir şekilde değerlendiren arşivler, daha etkin, verimli, erişilebilir ve sürdürülebilir bir dijital arşiv yönetimi modeline ulaşabilecektir.

Geleceğe dönük olarak, arşivlerin yapay zekâ entegrasyonunu planlarken uzun vadeli stratejiler geliştirmesi, disiplinler arası iş birliğini artırması ve sürekli eğitim programlarıyla personelin dijital yetkinliklerini yükseltmesi gerekmektedir. Bu sayede, yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu fırsatlar en üst düzeyde değerlendirilebilir ve arşivcilik pratiği, dijital çağın gereksinimlerine uygun, yenilikçi ve sürdürülebilir bir yön kazanabilir.

KAYNAKÇA

Aydın, C. (2023). Dijital Dönüşüm Bağlamında Belgenin Yaşam Döngüsü Süreçlerinin Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı. *Bilgi Yönetimi*, 6(1), 21-42. https://doi.org/10.33721/by.1268483

Binici, K. (2019). Makine Öğrenmesi Yaklaşımıyla e-Belgelere Standart Dosya Plan Numaralarının Otomatik Olarak Atanması Üzerine Bir Çalışma. *Bilgi Yönetimi*, 2(2), 116-126. https://doi.org/10.33721/by.654464

Cengiz Mater, E. ve Özdemir Şahin, L. (2022). Türkiye'deki Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Belge Yönetimi Politikası Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma. *Bilgi Yönetimi*, 5(2), 224-238. https://doi.org/10.33721/by.1092587

Cengiz Mater, E. (2023). Dijital Çağda Doğuştan Dijital Belgelerin Belge ve Arşiv Yönetim Süreçleri. Hiperyayın.

Cengiz Mater, E. ve Özdemir Şahin, L. (2023). An examination of the challenges and awareness presented by the transfer of born-digital records in the public sector: A case study of Türkiye. *Information Development*. https://doi.org/10.1177/02666669231214529

Cibaroğlu, M. O. ve Yalçınkaya, B. (2019). Belge ve Arşiv Yönetimi Süreçlerinde Büyük Veri Analitiği ve Yapay Zekâ Uygulamaları. *Bilgi Yönetimi*. doi:10.33721/by.570634

Colavizza, G., Blanke, T., Jeurgens, C. ve Noordegraaf. J. (2021). Archives and AI: An Overview of Current Debates and Future Perspectives. *ACM Journal on Computing and Cultural Heritage (JOCCH),* 15 (1), 1 – 15. https://doi.org/10.1145/3479010

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Dairesi Başkanlığı. Erişim tarihi: 11.12.2024, https://cbddo.gov.tr/hizmet-birimlerimiz/buyuk-veri-yapay-zeka-uygulamalari-dairesi-baskanligi/

Cushing, A.L. and Osti, G. (2023). So how do we balance all of these needs? :how the concept of AI technology impacts digital archival expertise. *Journal of Documentation*, 79 (7), 12-29. https://doi.org/10.1108/JD-08-2022-0170

Çiçek, N. (2011). Elektronik belgelerin diplomatic analizi ve arşivsel bağın kurulmasındaki önemi: Türkiye'deki uygulamalar ışığında bir inceleme. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 87-104.

Çiçek, N. (2015). Kurumsal Bilgi ve Belge Yönetimi. İstanbul: Marmara Kültür Yayınları.

Çiçek, N. (2023). Elektronik Belge Yönetimi. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Çil, A. E., & Aydın, M. (2019). Kurum İçi Uygulamaların EBYS ile Entegrasyonunda Yapay Zekânın Önemi Üzerine Bir İnceleme. Yalçınkaya B. (Editör), Ünal M. A. (Editör), Yılmaz B. (Editör), Özdemirci F. (Editör) Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği (s. 197-209) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Gedikli, M. E. (2019). Belge, Bilgi ve Arşiv Yönetimi Sistemlerinde Makine Öğrenmesi Algoritmaları. Yalçınkaya B. (Editör), Ünal M. A. (Editör), Yılmaz B. (Editör), Özdemirci F. (Editör) Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği (s. 211-228) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Goudarouli, E. (2021, 19 Şubat). AI and archives: Current challenges and prospects of digital and born-digital archives. Erişim adresi: https://blog.nationalarchives.gov.uk/ai-and-archives-current-challenges-and-prospects-of-digital-and-born-digital-archives/

Jaillant, L. ve Rees, A. (2023). Applying AI to digital archives: trust, collaboration and shared professional ethics, *Digital Scholarship in the Humanities*, 38 (2), 571–585. https://doi.org/10.1093/llc/fqac073

Johnson, S. (2025, May 2). *AI's role in preserving digital archives*. Historica. https://www.historica.org/blog/ais-role-in-preserving-digital-archives

Kandur, H. (1998). Belediyelerde Arşiv Yönetimi. İstanbul: Remark.

Kandur, H. (2006). Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli v.2.0. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cilt No: 29.

Kandur, H. (2011). Türkiye'de kamu kurumlarında elektronik belge yönetimi: mevcut durum analizi ve farkındalığın artırılması çalışmaları. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 2-12.

Kılıç, Ö., Demirtaş, P., Candan, H, Akbayrak, E. H., & Kutlu, O. (2019) Arşivlerde Yapay Zekâ Uygulamaları: GEODI-Atılım Üniversitesi Kadriye Zaim Kütüphanesi Ankara Dijital Kent Arşivi Örneği. Yalçınkaya B. (Editör), Ünal M. A. (Editör), Yılmaz B. (Editör), Özdemirci F. (Editör) Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği (s. 307-324) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kumar, S. (2023). Developing human skills in the era of artificial intelligence: challenges and opportunities for education and training. *Scholedge International Journal of Multidisciplinary & Allied Studies,* 10(2), 11. https://doi.org/10.19085/sijmas100201

Külcü, Ö. (1998). Üniversitelerde belge yönetimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Külcü, Ö. (2000). Modern kurumlarda bir denetim aracı olarak belge yönetimi ve ülkemizdeki durum. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(1), 18-46.

Külcü, Ö. (2007). Belge Yönetimin değişen yüzü: Standartlaşma çalışmaları ve uluslararası uygulamalar. *Bilgi Dünyası*, 8(2), 230-279.

Külcü, Ö. (2009). Evolution of the e-records management practices ib e-government: reflection from Turkey. *The Electronic Library*, 27(6), 999-1009.

Külcü, Ö. (2018). Kurumsal Bilsi Sistemleri Ve Belge Yönetimi.: Organizasyonlarda Bilgi Ve Belge Yönetimi Sistemlerinin Temel İlkeleri. İstanbul: Hiperyayın.

LeClere, E. (2018). Breaking rules for good? how archivists manage privacy in large-scale digitisation projects. *Archives and Manuscripts*, 46(3), 289-308. https://doi.org/10.1080/01576895.2018.1547653

Modiba, M., Ngulube, P. and Marutha, N. (2023). Discharging records management activities using artificial intelligence at the council for scientific and industrial research, South Africa", South Africa. African *Journal of Library, Archives, and Information Science*, 33(1), 37-50.

Netshakhuma, N. (2020). The future of archivists and records managers in mpumalanga, south africa. *Mousaion South African Journal of Information Studies*, 37(4). https://doi.org/10.25159/2663-659x/6796

Rolan, G., Humphries, G., Jeffrey, L., Samaras, E., Antsoupova, T. ve Stuart, K. (2018). More Human Than Human? Artificial Intelligence in The Archive. *Archives and Manuscripts*, 47(2), 179-203. doi:10.1080/01576895 .2018.1502088

Rukancı, F. ve Koç, H. (2010). Arşivcilikte Genel Tasnif Sistemi ve Bileşenleri. *Bilgi Dünyası*. 11(1), 1-21.

Scheinfeldt, T. (2025, July 30). *Generative artificial intelligence and archives: Two years on. Found History,* Digital Humanities Now. https://foundhistory.org /2025/07/generative-artificial-intelligence-and-archives-two-years-on/

Schellnack-Kelly, I. (2024). Developing smart archives in society 5.0: leveraging artificial intelligence for managing audiovisual archives in Africa. https://doi.org/10.25159/unisarxiv/000072.v1

Selçuk, N. (2019). Bilgi Merkezlerinde Yapay Zekâ Uygulamaları: Türkiye İçin Durum Analizi.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şentürk, B. (2021). Arşivcilik: Geçmişin izlerinden geleceğin pusulalarına. İstanbul: Hiperyayın.

Şimşek, M. U., Kayalı, N., & Akpınar, S. C. (2019). Kamu Bilgi Yönetim Süreçlerinde Teknolojik Gelişmelerin ve Yapay Zekâ Yaklaşımlarının Kullanılması ve Değerlendirilmesi. Yalçınkaya B. (Editör), Ünal M. A. (Editör), Yılmaz B. (Editör), Özdemirci F. (Editör) Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği (s. 397-408) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.

The National Archives. (2021). Using AI for Digital Records Selection in Government. Erişim adresi: https://cdn.nationalarchives.gov.uk/ documents/using-ai-digital-selection-in-government.pdf

Tzouganatou, A. (2021). Openness and privacy in born-digital archives: reflecting the role of ai development. *Ai & Society*, 37(3), 991-999. https://doi.org/10.1007/s00146-021-01361-3

Odabaş, H. (2007). Elektronik Belge Yönetimi Ve Kamu Kurum Ve Kuruluşları. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Özdemirci, F. (1995). Belge Üretiminin Denetlenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Özdemirci, F. (1999a). Kurum Ve Kuruluşlarda Belge Üretiminin Denetimi Ve Belge Yönetimi. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi Yayınları.

Özdemirci, F. (1999b). Teknolojik Gelişmelerin Belge Yönetimine Etkisi ve Arşivler. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(1), 50-57.

Özdemirci, F. (2003). İlk uluslararası belge yönetimi standardı: ülkemiz açısından bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 225-246.

Özdemirci, F. (2019). Milli e-Arşiv Bilgi Sistemi Ağı ve Veri Merkezi Yapılanma Önerisi: Yenilikçi Teknolojiler-Yeni Nesil Arşivciler-Yapay Zekâ ve Ötesi... *Bilgi Yönetimi*, 2(2), 169-176.

Özkol, İ., Doğan, K., & Köseali, G. (2019). EBYS Uygulamalarında Yapay Zekâ Destekli Chatbot (Sohbet Robotu) Kullanımı. Yalçınkaya B. (Editör), Ünal M. A. (Editör), Yılmaz B. (Editör), Özdemirci F. (Editör) Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği (s. 229-250) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Öztürk, H. (2021). Arşivcilikte yapay zekâ kullanımı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ulusal yapay zekâ stratejisi. (2021). https://cbddo.gov.tr/Shared FolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf

Ünal, M. A. ve Özdemirci, F. (2017). EBYS (e-BEYAS) ve e-arşiv sistemlerinde/uygulamalarında yapay zekâ yaklaşımı. F. Özdemirci ve Z. Akdoğan (Ed.) Bilgi Sistemleri ve Bilişim Yönetimi Bildiriler Kitabı içinde (ss.57-63). Ankara: BİL-BEM.

Wang, Y. (2024). A study of applications in archive management empowered by artificial intelligence. Applied Mathematics and Nonlinear Sciences, 9(1). https://doi.org/10.2478/amns-2024-1405

Yalçınkaya, B. (2014). E-Devlet üstveri standardının oluşturulması ve Türkiye için modellenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Yalçınkaya, B. ve Cibaroğlu, M. O. (2024). Belge Yönetiminde İnsan Hatalarını Azaltmada Yapay Zekânın Rolü. P. Bezirci, I.İ. Sert (Ed.). Cumhuriyet'in 100. Yılında Bilgi ve Belge Yönetimi Teknolojisinde Güncel Yaklaşımlar, (ss.447-463) içinde. Istanbul University Press, İstanbul.